

или, другими словами, налогов, уплачиваемых государствами, ставит под сомнение обоснованность и корректность применения такого термина.

2. Такой вывод соответствует толкованию слов «избежать» и «устрапить», данному С. И. Ожеговым в «Словаре русского языка», согласно которому слово «избежать» означает *спастись, избавиться от чего-либо*, а слово «устрапить» имеет значение *уничтожить, изжить*. (Ожегов С. И. Словарь русского языка. — М.: Рус. яз., 1987. — С. 206, 730).

Литература

1. Венская конвенция о праве международных договоров: Комментарий. — М.: Юрид. лит., 1997. — С. 9, 12.
2. Лукашук И. И. Форма международных договоров: Учеб.-практ. пособие. — М.: Спарк, 2001. — С. 52, 55.
3. Чубарев В. Л. Элементарный курс права міжнародних договорів: Павч. посіб. — К.: Правові джерела, 2001. — С. 29.
4. Локатарсва Е. В. Международное налогообложение и оффшорные центры: Монография. — Одесса: Астропринт, 1999. — С. 87.
5. Ушаков Д. Л. Оффшорные зоны в практике российских налогоплательщиков. — М.: Юристъ, 2001. — С. 153.

УДК 343.985

В. Г. Лукашевич,

*д-р юрид. наук, профессор, первый проректор
Гуманітарного університету «ЗІДМУ»*

О. С. Саїнчин,

*канд. юрид. наук, доцент, декан юридичного факультету
Міжнародного гуманітарного університету*

РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ ЗА «ГАРЯЧИМИ СЛІДАМИ»

Звернувшись до теми, винесеної в заголовок цієї статті, нас спонукав незадовільний сучасний стан розкриття злочинів, у тому числі й найбільш небезпечних і резонансних, які посягають на життя та здоров'я людини, саме розкриття та розслідування умисних вбивств на початковому етапі.

Розбудова правової держави в Україні висуває на перший план завдання створення ефективного механізму протидії злочинності. Лише ефективно та повне розкриття й розслідування злочинів, ужиття заходів по усуненню причин та умов, що сприяють їх вчиненню, забезпечить реалізацію принципів законності та невідворотності кримінальної відповідальності й, одночасно, неухильне дотримання прав та законних інтересів особи.

В умовах криміналізації суспільства і якісних змін у характеристиці злочинності, актуальною стає проблема наукового забезпечення діяльності правоохоронних органів, обґрунтування прийомів та засобів боротьби зі злочинністю, що використовуються на практиці.

Разом із тим, незважаючи на регулярні відомчі та міжвідомчі обговорення, наявність у правоохоронних органах певної інструктивно-методичної літера-

тури та відповідних нормативних документів із цього питання, проблема початкового етапу розкриття та розслідування злочинів залишається актуальною. В юридичній теорії також неодноразово ставилось питання стосовно необхідності серйозного вивчення методологічної (гносеологічної) сутності діяльності з розкриття та розслідування злочинів для її раціоналізації й підвищення ефективності, розширення та поглиблення пізнавальної можливості.

Тому з метою подальшої оптимізації цього процесу, дещо виходячи за формат наукової статті, ми спробували алгоритмізувати викладення матеріалу, з тим, аби наблизити його до сприйняття практичних працівників.

Почнемо з теорії.

Характеризуючи в цілому проблему розкриття та розслідування злочинів, слід зазначити, що навіть її термінологічні визначення мають дискусійний характер. Зокрема, сьогодні юридична наука не дійшла єдиного загальновищого та прийнятного висновку щодо юридичної природи, процесуальної сутності такого кримінально-процесуального інституту, як розкриття злочину, не визначила єдиних підходів у розумінні пізнавальних засобів розкриття злочину, правил припустимості їх використання в кримінальному процесі. Зважаючи на провідне місце поняття «розкриття злочину» в системі категорій не тільки теорії кримінального процесу, але й цілого ряду суміжних наук, таку неоднозначність у його тлумаченні навряд чи можна визнати виправданою.

Такий стан справ породжує цілий ряд негативних факторів у діяльності по боротьбі зі злочинністю: відсутність єдиного законодавчого критерію діяльності органів досудового слідства й дізнання, невизначеність у вирішенні окремих процесуальних та організаційно-тактичних питань, необ'єктивність в оцінці діяльності правоохоронних органів, наявність додаткових перешкод у підвищенні ефективності взаємодії учасників розслідування.

На підставі зазначеного можна зробити попередній висновок про те, що поняття «розкриття» і «розслідування», відносно проблеми боротьби зі злочинністю, є центральними в юридичній науці та практиці, незважаючи на неоднозначне їх тлумачення.

Що значить «розкрити злочин», тобто коли, за яких обставин слід уважати подію встановленою, а виявлену особу викритою? Одні вчені вважають злочин розкритим, коли оперативно-розшуковими засобами встановлена особа й зібрані докази, достатні для порушення кримінальної справи. Таке поняття розкриття називають оперативним.

Інші розкриття пов'язують з етапами розслідування. Так, на думку одних авторів, злочин вважається розкритим, якщо досліджені всі обставини, що входять у предмет доказування, достатні для пред'явлення обвинувачення (О. М. Васильєв, А. К. Гаврилов, І. Ф. Герасимов, С. П. Мітричев, О. І. Михайлов, Л. О. Сергєєв, В. Е. Сидоров). Інші — коли доказаність вчинення злочину певними особами відображена в обвинувальному висновку та рішенні прокурора щодо направлення справи до суду (Г. О. Олександров, О. М. Донцов, С. П. Остроумов, С. І. Панченко, В. Г. Танасевич). Деякі вчені момент розкриття переносять на закінчення судового розгляду, вважаючи розкритим злочин тільки після виго-

лошення судом вироку й вступу його в законну силу (І. Ф. Головченко, П. П. Михайленко). Загалом остання позиція нам вважається більш правильною, оскільки тільки суд остаточно вирішує, чи винна людина, що притягнена як обвинувачений на досудовому слідстві. Окреслені три погляди на поняття розкриття називають кримінально-процесуальним. Спільне, що їх об'єднує, — це факт установлення особи злочинця й події злочину. Відмінність — у рівні доказаності цих обставин.

Але сам підхід не продуктивний, тому що ставить завдання дати універсальне (єдине) поняття розкриття злочину. Узагальнюючи, можна сказати, що на досудовому слідстві, у процесі розкриття злочину, беруть участь дві категорії осіб: оперативний працівник і слідчий. Вони відрізняються правовим статусом і функціональними обов'язками, пізнавальними можливостями, обсягом та кількістю інформації, якою оперують, особливостями оцінки отриманих результатів тощо. Тобто вони забезпечують два відносно самостійні види діяльності: оперативно-розшукову та слідчу.

Виходячи вже із цього, цілком зрозуміло, що мають бути принаймі два рівні розгляду поняття «розкриття злочину», не торкаючись третього — судового рівня розгляду.

Тому існує й криміналістичне поняття розкриття злочину. Воно не пов'язане зі стадіями кримінального процесу. Розкриття, з одного боку, розуміють як діяльність органів дізнання й досудового слідства по збиранню й дослідженню доказової інформації щодо обставин події злочину і його суб'єктів. З іншого боку, — як результат діяльності, тобто сукупність інформації, зібраної на певний момент розслідування.

Між тим, у юридичній літературі й практиці існує та застосовується ще одне поняття — «розслідування злочину», тому постає питання співвідношення понять «розкриття» і «розслідування», їхнього змістовного розуміння та субординації.

Професор І. М. Лузгін свого часу так пропонував «розводити» ці поняття. Розкриття злочину — характеризує відношення до факту злочину: відомий цей факт — розкрито його, не відомий — не розкрито. Розслідування злочину, на його думку, характеризує юридичну діяльність, що забезпечує розкриття злочину й доказування у встановленому порядку його обставин для прийняття відповідного рішення.

Розкриття злочину в такому розумінні являє собою слідчу ситуацію, що виникає, наприклад, під час затримання злочинця на місці пригоди (з речовими доказами), у разі з'явлення злочинця з каяттям, коли особа затримана, але не всі обставини справи ще досліджені.

Тому в криміналістичному значенні розкриття злочину може бути здійснене на різних етапах розслідування, оскільки воно досягається на попередньому (досудовому) слідстві, є попереднім рішенням задачі розкриття злочину й викриття винного органом попереднього (досудового) слідства (І. Ф. Герасимов, В. Г. Танасевич).

Отже, криміналістичне поняття розкриття (розслідування) злочину як пев-

ного виду (різновиду) юридичної діяльності визначається як комплекс слідчих дій, оперативних і організаційних заходів, здійснюваних із метою повного розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення умов правильного застосування закону (ст. 2 КПК України).

Зміст діяльності з розкриття злочинів включає наступні відмінні елементи:

- невідкладне провадження слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;
- широке використання в цій діяльності інформації, що отримується на місці пригоди від людей і речей;
- концентрування і координування сил і засобів для швидкого розкриття злочинів за «гарячими слідами»;
- широке використання сил і засобів підрозділів карного розшуку, патрульно-постової служби і ДАІ;
- централізація управління силами і засобами в одних руках;
- широке використання допомоги державних установ, організацій і громадськості.

Розкриття злочинів за «гарячими слідами» слід розглядати як діяльність органів дізнання й досудового слідства, відмінну від звичайної слідчої діяльності, тобто розслідування з використанням таких джерел інформації, застосуванням таких прийомів її здобуття, які призводять до швидкого й повного розкриття злочинів і викриття винуватця.

Тому поняття «розкриття злочину за «гарячими слідами» можна охарактеризувати:

- по-перше, як організацію діяльності по забезпеченню встановлення за короткий час події злочину та винних у його вчиненні осіб на основі безперервного здійснення розшукових заходів, комплексного використання відповідних сил і засобів;
- по-друге, як досягнення мети (результату), або створення необхідних передумов для цього, що визначається функціональними обов'язками відповідної служби.

Розкриття за «гарячими слідами» — це умовне поняття в слідчій і оперативно-розшуковій діяльності, пов'язане з обов'язковим використанням так званих «гарячих слідів». В іншому випадку, коли не використовуються такі сліди, розслідування й розкриття злочину будуть звичайними.

«Гарячі сліди» — це часова (минуца) характеристика, вона означає якийсь відрізок часу, протягом якого можна використати сліди, і отримувати ефективні результати. Саме в цей період сліди мають найбільшу інформативність, а отже і значущість для розкриття злочинів. Після закінчення такого часу сліди «остигають (холонуть)», кількість інформації, що ними відображується, зменшується або втрачаються її якісні властивості, а іноді вона зникає взагалі. Хоч такі сліди в подальшому й використовуються для отримання доказової інформації, але процес розслідування в цьому випадку вже не носить назви розкриття за «гарячими слідами».

В історичному аспекті поняття «гарячі сліди» виникло в середні віки в період становлення й розвитку розшукового процесу, коли основною формою

розкриття злочину використовувався розшук, «гоніння по сліду», тобто негайний збір поголосу щодо «лихих людей (лиходіїв)» (за сучасною термінологією — збір інформації стосовно підозрюваних за місцем їх проживання).

Пізніше всякі дії, що розпочаті негайно після виявлення злочину й спрямовані на його розкриття шляхом використання матеріальних слідів, що збереглися, та ідеальних слідів у пам'яті свідків-очевидців, стали називати розкриттям злочину за «гарячими слідами».

Поняття «гарячі сліди» характеризує принаймні дві обставини:

- час, що минув із моменту утворення слідів до моменту їх виявлення з метою розкриття злочину;
- відрізок часу, протягом якого можна найбільш ефективно використати «гарячі сліди» в розслідуванні.

За змістом поняття «гарячі сліди» включає матеріальні й ідеальні відображення, що містяться в матеріальних джерелах (речах) і у свідомості (пам'яті) людьми.

У першому випадку це сліди-відображення, сліди-предмети й сліди-речовини (засоби вчинення злочину, сліди рук, ніг, знарядь зламу, мікросліди, сліди запаху).

У другому — уявні образи, збережені в пам'яті обвинуваченого, потерпілого й свідка-очевидця.

Оскільки термін «гарячі сліди» умовний, були зроблені спроби замінити його, наприклад, замість «гарячі сліди» ввести поняття «свіжі сліди». Однак і це поняття однозначно не визначає, який слід уважати «свіжим», а який «несвіжим». Ця проблема багатогранна й пов'язана з установленням строку зберігання слідів і відображеної в них інформації, а названі обставини залежать від багатьох чинників: виду відображення, фізичних властивостей матеріальних об'єктів, що беруть участь у відображенні, подальших умов, пов'язаних зі зберіганням, виявленням і фіксацією. Так, наприклад, слід пальця на доброму папері може бути «старим» (за часом утворення), але не втратити своєї інформаційної значущості. Його й після десяти років можна виявити розчином нінгідрина або радіографічним методом. Навпаки, такий же слід пальця на погано проклеєному папері вже через чотири години стає непридатним, втрачає свою інформативність, хоч його за часом утворення треба вважати «свіжим». У криміналістиці проблема збереження інформаційної цінності слідів досить складна, вона пов'язана з установленням відносно кожного виду об'єкта його індивідуального періоду, тобто часу, протягом якого предмет залишається тим, чим він є, що дозволяє проводити його ототожнення. Отже, поняття, що пропонується, не задовольняє всім вимогам. Тому доцільніше зберегти стару назву «гарячі сліди», однак, оскільки цей термін умовний, то його завжди потрібно вмщувати в лапки, як це було в перших роботах і підручниках криміналістики.

Розкриття злочину за «гарячими слідами» — це діяльність органу дізнання або досудового слідства на початковій стадії розслідування, відразу після виявлення ознак події злочину. Вона протікає в особливих кримінально-процесуальних умовах, для неї характерне широке використання оперативно-розшукових засобів виявлення, закріплення й збереження джерел доказової інфор-

мації. Ця діяльність має яскраво виражений пошуково-розшуковий напрям. Перш ніж установити ознаки злочину, їх необхідно розшукати.

Розкриття злочину за «гарячими слідами» характеризує особливий рівень організації роботи на початковому етапі розслідування, тому його припустимо розглядати як самостійну організаційну форму діяльності, яка характеризується наступним.

Фактором часу, який означає швидкість реагування, починаючи від моменту отримання повідомлення щодо злочину.

Швидкість реагування, оперативність (невідкладність) означає:

- виявлення такої інформації, негайне використання якої дозволить активно вести роботу з виявлення осіб, які вчинили злочин;
- своєчасно вибрати та використати відповідні засоби і методи.

Належною організацією роботи різних служб органів внутрішніх справ (чергової частини, карного розшуку, дільничних, слідчих).

Високим рівнем професійної грамотності (майстерності) працівників цих служб, сумлінним виконанням ними своїх службових обов'язків.

Безперервністю роботи по збору та використанню інформації.

Наступальністю — ініціативністю та інтенсивністю провадження слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Комплексністю — використанням усіх наявних можливостей.

Маневреністю — використанням сил і засобів, ефективних у конкретній ситуації та негайна їх заміна іншими в разі змін умов.

Отже, криміналістична сутність розкриття злочинів за «гарячими слідами» полягає в найскорішому збиранні інформації і її негайному використанні з метою встановлення події злочину й осіб, які його вчинили.

Діяльність, у межах якої відбувається розкриття злочинів за «гарячими слідами», являє собою узгоджену систему слідчих дій, оперативно-розшукових і організаційних заходів, здійснюваних протягом певного часу для «виявлення ознак злочину та осіб, які його здійснили» (ст. 103 КПК України), а також інших обставин, що мають значення для розслідування.

Визначення поняття розкриття злочину за «гарячими слідами» пов'язується з конкретизацією часу, межі якого дозволяють охарактеризувати роботу як таку, що виконана за «гарячими слідами».

Залишається незрозумілим, протягом якого часу злочин слід уважати розкритим за «гарячими слідами». Іноді цей термін визначають у 3–4 дні з моменту початку провадження в справі. Якщо злочин у цей час не буде розкрито, то подальша робота по ньому не вважатиметься розкриттям за «гарячими слідами».

Відповідно до іншої точки зору, усі розкриті протягом 7–8 днів злочини слід уважати такими, що розкриті за «гарячими слідами», причому нерідко такі терміни зумовлені не науковими міркуваннями, а вимогами обліку й характером показників статистичної звітності, що не може бути визнано обгрунтованим.

Період діяльності органу досудового слідства, що називається нами роз-

криттям за «гарячими слідами», відносно визначений ст. 104 Кримінально-процесуального кодексу України. У ній зазначається, що за наявності ознак злочину, по якому провадження досудового слідства обов'язкове, орган дізнання порушує кримінальну справу, і виконує невідкладні слідчі дії з установлення та закріплення слідів злочину. Саме в цей період слідчий (дізнавач) зобов'язаний виявити ознаки злочину й осіб, які його вчинили (ст. 103 КПК України), тобто розкрити злочин за «гарячими слідами».

Коли кримінальну справу порушує слідчий, то початкові невідкладні слідчі дії також мають активний пошуковий характер і спрямовані на розкриття злочину за «гарячими слідами». Свою діяльність він координує з органами дізнання, дає їм «доручення й вказівки щодо провадження розшукових і слідчих дій» (ст. 114 КПК України). Слідчий також широко використовує допомогу установ, підприємств, посадових осіб і громадян, для яких законні вимоги слідства обов'язкові (ст. 114 КПК України).

Отже, можна зробити загальний висновок, що для вирішення питання щодо визначення часу дії показника розкриття злочину за «гарячими слідами», треба чітко розрізняти підстави й мету його використання. У контексті зазначеного вище, нам вважається доцільним застосовувати показник «розкриття злочину за «гарячими слідами»» у двох напрямках:

- для відомчої статистики (звітності) — він має бути нетривалим і конкретним, наприклад до трьох діб;
- для оцінки діяльності окремих осіб і підрозділів його треба диференціювати, наприклад, для чергової частини — доба, для карного розшуку — три доби, для слідчого — десять, або навіть не встановлювати абсолютний час. Для практики розслідування й у науковому аспекті він не має суттєвого значення, оскільки діяльність слідчого й органу дізнання в цей період має невідкладний характер, отже, оперативно-розшукові заходи й слідчі дії повинні проводитись негайно (зараз же) після виявлення ознак злочину, тому законодавець і позначив їх як невідкладні (ст. 104 КПК України). Тому злочини, розкриті під час провадження невідкладних слідчих дій, допустимо вважати розкритими за «гарячими слідами».

Розкриття злочинів за «гарячими слідами» входить до початкової стадії розслідування будь-якого злочину, коли відбувається встановлення ознак злочину й осіб, які його вчинили. Діяльність слідчого в цій стадії має яскраво виражений розшуковий характер. Проведення невідкладних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів підпорядковане:

- збору інформації відносно події, що сталася;
- виявленню, фіксації й збереженню джерел доказової інформації;
- розшуку і затриманню осіб, які вчинили злочин.

У методичному плані діяльність слідчого з розслідування (розкриття) злочинів за «гарячими слідами» можна розділити на три етапи:

- 1) заходи, що проводяться до провадження невідкладних слідчих дій;
- 2) дії під час провадження невідкладних слідчих дій, головним чином, під час огляду місця події;

3) заходи, що проводяться після огляду місця події під час провадження інших невідкладних слідчих дій.

Перший етап розслідування злочину за «гарячими слідами» починається відразу після того, як тільки стає відомо про його здійснення.

Відповідні заходи вживаються негайно, до провадження невідкладних слідчих дій, і мають непроцесуальний оперативно-розшуковий характер.

Вони, звичайно, включають:

- припинення дій злочинця, якщо вони тривають;
- фізичне затримання злочинця на місці злочину (із речовими доказами);
- вжиття заходів по ліквідації тяжких наслідків, пов'язаних зі спричиненням шкоди життю людини або знищенням майна;
- збереження джерел інформації про подію злочину.

Суб'єктами цієї діяльності є, звичайно, особи, які знаходяться на місці пригоди або поблизу неї за службовим обов'язком або випадково, наприклад, оперативні працівники, дільничні інспектори, особи зі складу патрульно-пошукових груп, контрольно-пропускних пунктів, представники підприємств, установ, члени добровільних народних дружин і інших громадських організацій, а також громадяни, які відповідно ст. 65 Конституції України зобов'язані «всіляко сприяти охороні громадського порядку».

Особливе місце в розслідуванні злочинів за «гарячими слідами» на цьому етапі належить черговій частині органу міліції. Отримавши повідомлення про пригоду, черговий організує роботу з її розкриття, для чого:

- інструктує заявника щодо його подальших дій;
- направляє наряд патрульно-постової служби на місце пригоди;
- повідомляє про випадок дільничного інспектора;
- висилає на місце пригоди слідчо-оперативну групу, наряд міліції;
- повідомляє про випадок начальника міськрайвідділу;
- за узгодженням із начальником міськрайвідділу інформує місцеві органи влади;
- забезпечує постійний зв'язок з місцем пригоди та слідчо-оперативною групою.

Другий етап розслідування злочину за «гарячими слідами» настає після прибуття на місце пригоди слідчо-оперативної групи. Він характеризується узгодженою (координованою) організаційною, слідчою й оперативно-розшуковою діяльністю. Збір орієнтуючої інформації про подію злочину досягається передусім оглядом місця пригоди й провадженням інших невідкладних заходів: допиту (опитування), обшуку (огляду), затримання особи, яка підозрюється тощо. У цей час виготовляють фотознімки, замальовки, схеми, складають орієнтування для розшуку речей, суб'єктивні портрети для розшуку людей; здійснюють виявлення, фіксацію й попереднє дослідження матеріальних (речових) джерел інформації; здійснюють фіксацію ідеальної інформації за допомогою звукозапису, відео-запису, кінозйомки, забезпечуючи, тим самим успіх розкриття злочину.

Провадження невідкладних слідчих дій вирішує головні задачі розслідування — швидке й повне розкриття злочину, розшук і затримання осіб, які

його вчинили. Незважаючи на те, що кожна слідча дія в широкому плані є пошуковою, тобто спрямованою на встановлення злочинця і його викриття, головним на даному етапі є розшук, який являє собою тактичну операцію, що вживається для вирішення слідчої ситуації, що склалася.

Реалізація тактичної операції з розшуку починається з огляду місця події.

Оперативно-розшукові заходи на цьому етапі включають:

- переслідування і затримання злочинця за допомогою службово-розшукового собаки по слідах запаху, або по предметах, загублених злочинцем, розсипаному зерну, краплях крові, тютюну, яким злочинець посипав сліди тощо;
- організація загороджувальних заходів і блокування шляхів відходу злочинця;
- організація пошукового патрулювання з участю потерпілого або свідків-очевидців;
- організація засідок у місцях вірогідної появи злочинця (горища, підвали, покинуті (занедбані) будови);
- спостереження за місцями великого скупчення людей (ринки, вокзали, кафе, дискотеки тощо);
- прочісування території, прилеглої до місця пригоди;
- організація обходу подвір'я (помешкання) і опитування осіб, які мешкають поблизу місця пригоди.

Види розшуку за «гарячими слідами» та методика його здійснення зумовлені обставинами конкретного злочину й тією «слідовою картиною» (типовими слідами), яка створює слідчу ситуацію. Тому розшук може здійснюватися за матеріальними або ідеальними відображеннями.

У кожному випадку структура тактичної операції буде різною.

Наприклад, для розшуку особи за ідеальними відображеннями (за прикметами зовнішності) вона включає:

- допит свідків-очевидців, потерпілих;
- матеріалізацію ідеальних відображень (протоколювання; складання ориєнтувань — словесних портретів);
- здійснення оперативного упізнання (розпізнання) шляхом огляду потерпілим або свідком-очевидцем фотознімків з оперативних обліків, а іноді спостереження потерпілим злочинця під час оперативно-пошукових заходів;
- перевірку зібраної інформації по АБД області, республіки, картотеці непізнаних трупів тощо;
- провадження портретно-криміналістичної експертизи;
- виготовлення скульптурного портрета і використання його для впізнання.

Використовуючи матеріальні відображення, розшук доцільно почати від дослідження речей і вести його в п'яти напрямках:

- 1) від речей, зниклих (забраних) з місця пригоди;
- 2) від речей, що залишені (забуті, кинуті, загублені) на місці пригоди;
- 3) від слідів засобів вчинення злочину (знаряддя зламу, транспортні засоби, зброя);
- 4) від слідів-відображень, наприклад, слідів рук, ніг, зубів;

б) від способу вчинення злочину.

Структура розшуку особи за слідами пальців рук, виявлених на місці події, буде включати:

- огляд сліду за участю фахівця;
- перевірку по картотеці слідів пальців рук із місць нерозкритих злочинів;
- перевірку по оперативній дактилоскопічній картотеці осіб, що становлять оперативний інтерес;
- провадження дактилоскопічної експертизи;
- допит обвинуваченого (підозрюваного) з пред'явленням йому висновку дактилоскопічної експертизи.

Значну допомогу в зборі інформації під час огляду місця події слідчо-оперативній групі може надати чергова частина. Підтримуючи постійний зв'язок із нею, черговий за запитом слідчого може негайно надати орієнтуючу інформацію, наприклад, за ознаками словесного портрета вибрати всіх осіб із подібними прикметами, які перебувають на обліку, і повідомити їхні адреси. У випадку виявлення зброї можна отримати інформацію щодо осіб, яким вона належала, тощо.

Третій етап розслідування злочину за «гарячими слідами» починається після огляду місця події й завершення певних оперативних заходів, що проводяться паралельно.

До цього часу вже буває зібрано досить інформації, здійснено виявлення й закріплення всіх джерел доказів, що були на місці пригоди, у деяких випадках затримано особу, яка підозрюється.

Цей етап — час посиленої аналітичної діяльності слідчого. Нарівні з оперативно-розшуковими заходами, що тривають, і невідкладними слідчими діями, слідчий продовжує роботу з матеріальними джерелами доказів у своєму кабінеті:

- він оглядає і проводить їх попереднє дослідження шляхом застосування технічних заходів;
- вирішує питання щодо їх відносності та придатності;
- проводить макро- і мікрофіксацію раніше не відмічених ознак;
- у деяких випадках для попереднього дослідження залучає фахівця;
- перевіряє свідчення свідків-очевидців, потерпілих;
- проводить порівняння (узгодження) їх із механізмом вчинення злочину, що відображено в протоколі огляду події.

На основі аналізу всієї зібраної інформації слідчий буде слідчі й розшукові версії.

Оскільки цей період вимагає діяльності в різних напрямках, наприклад, для паралельної перевірки версій, слідчий координує всю роботу з розкриття й розслідування злочину за «гарячими слідами».

Він клопочеться про створення оперативних і слідчих груп, здійснює загальне планування їхньої діяльності. Тут особливо важлива взаємодія з органами дізнання.

Можна назвати шість основних організаційно-тактичних форм взаємодії слідчого й органів дізнання:

– участь слідчого в оцінці оперативних матеріалів під час вирішення питання щодо порушення кримінальної справи у справах, де досудове слідство обов'язкове;

– взаємне інформування про здобуті у справі факти, що відносяться до предмета розслідування;

– спільне планування у кримінальній справі, насамперед в тому випадку, коли винні у вчиненні злочину не встановлені;

– спільне провадження слідчих дій і розшукових заходів;

– дача слідчим у порядку ст. 118 КПК України окремих доручень оперативним працівникам на провадження ними самостійно окремих слідчих дій і розшукових заходів;

– надання слідчому організаційно-технічної допомоги.

Отже, методика розкриття злочинів за «гарячими слідами» на останньому етапі включає:

– активне продовження оперативно-розшукової роботи (розгортання розшуку в будь-який час доби, своєчасне інформування чергових частин і слідчих, масоване використання сил та засобів, централізація управління розшуком);

– широке використання спеціальних знань, криміналістичних обліків й інформаційно-довідкових систем для збору інформації;

– аналітичну діяльність з оцінки, перевірки й зіставлення зібраної інформації з елементами типової криміналістичної характеристики конкретного виду злочину;

– централізацію управління діяльністю з розкриття злочинів (з особливо небезпечних (резонансних) злочинів нерідко все управління бере на себе начальник УВС, міськрайвідділу або начальник слідчого підрозділу);

– побудову версій і планування дій з їх відпрацювання;

– концентрацію сил і засобів для одночасного відпрацювання слідчих та розшукових версій;

– безперервну оцінку інформації, що надходить, її оцінку й використання для корегування слідчих версій і плану розслідування взагалі.

Дотримання основних викладених рекомендацій (алгоритму дій), на нашу думку, може допомогти практичним працівникам у розкритті злочинів за «гарячими слідами».

Література

1. Бахин В. П. Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования. — К.: Лыбидь, 1991. — С. 31.
2. Клименко П. И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя. — К.: Вища шк., 1990. — С. 7–37.
3. Копвалова В. Е. Версия: концепция и функция в судопроизводстве. — К.: Вища шк., 1990. — С. 87–108;
4. Галаган В. И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования: Автореф. дис... канд. юрид. наук. — К., 1992. — С. 9.
5. Криминалистика / Под ред. П. П. Яблокова. — М., 1999. — С. 30–31.
6. Образцов В. А. Криминалистика: Курс лекций. — М., 1996. — С. 48.
7. Тищенко В. В. Корыстно-пасильственные преступления: Криминалистический анализ: Монография. — Одесса: Юрид. л-ра, 2002.

8. Берг А. И. Информация и управление. — М., 1966. — С. 422; Зуйков Г. В. Предмет, задачи и система курса «Основы научного управления и труда в ОВД». — М., 1971. — С. 114.
9. Украинцев Б. С. Развитие в процессах управления. — М., 1978. — С. 32; Афанасьев В. Г. Наука управления обществом. — М., 1973. — С. 611.
10. Роша А. П. Введение в теорию организационного управления. — М., 1992. — С. 110.
11. Алексин Ю. П. Выявление и расследование очагов преступлений: теория и практика. — Одесса, 1996. — С. 146.
12. Ларип А. М. Расследование по уголовному делу: Планирование, организация. — М.: Юрид. лит., 1970. — С. 59.
13. Шепитько В. Ю. Криміналістика: Енцикл. слов. — Х.: Право, 2001. — С. 154.
14. Криміналістика / Под ред. В. Ю. Шепитько. — Х.: Одиссей, 2001. — С. 32.
15. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. — Х.: Основа, 1996. — С. 12.
16. Лукашевич В. Г. Проблеми оптимізації діяльності з розслідування злочинів: Теоретичні та практичні проблеми використання, можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів / Укр. акад. внутр. справ. — К., 1996. — С. 17–26.

УДК 316.346.2(-055.2,-055.1)

Н. В. Аніщук,

канд. юрид. наук, доцент кафедри історії держави та права ОНЮА

КОНЦЕПЦІЇ РІВНОПРАВ'Я ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СВІТОВІЙ ДУМЦІ

Права жінок є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи проблема прав жінок, незмінно залишаючись політико-правовою, набувала релігійно-етичного, філософського звучання. Пов'язано це було з тим, що протягом багатовікової історії людства правовий статус жінок у багатьох випадках мав дискримінаційний характер. Правотворці розглядали жінку як «другорядну особу», яка була практично обмежена у використанні більшості прав та свобод, зокрема, громадянських, політичних, соціально-економічних та культурних.

Людство на шляху утвердження прав і свобод жінок пройшло тернистий шлях, поширюючи принципи рівноправності на дедалі більше коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права жінок, за нові й нові ступені свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі жінок в їх відносинах із суспільством та державою. Нарешті у XX столітті у більшості країн світу під впливом жіночого руху в законодавчому порядку жінок було визнано повністю рівноправними з чоловіками. А відтак з'явилися права жінок як окремий цілісний інститут.

Хоча на сьогодні більшість жінок юридично отримали рівні з чоловіками права та свободи, однак практично в багатьох країнах світу вони поставлені в неоднакові умови з останніми щодо реалізації себе як індивідуальності. Жінки не беруть активної участі в політичному, економічному, культурному житті країни так, як чоловіки. Усе це вказує на те, що проблема прав жінок у сучасному світі є досить актуальною, як і багато століть тому. У зв'язку з цим постає